

Лариса Чугуннікова

**МОТИВАЦІЙНІ ФАКТОРИ ТА ЇХ ВПЛИВ
НА РОЗВ'ЯЗАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ
У НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

Світове співтовариство прагне створити систему освіти, яка відповідала б вимогам часу, суспільству, потребам особистості. Глобальний характер перетворень, що відбувається нині в Україні, торкається різних сфер людської діяльності. Сфера освіти не стоїть осторонь від цих перетворень.

Згідно Болонської декларації (1999 р.) щодо вироблення єдиних вимог до рівня освіти, прийнято введення у вищих навчальних закладах державних стандартів підготовки фахівців. На конференції країн Європи (2005 р.) схвалено приєднання України до Болонського процесу [9].

В умовах глобальних політичних, економічних та соціальних змін в усіх галузях життя сучасного суспільства з'явилась необхідність нових поглядів на формування ціннісних орієнтирів майбутніх фахівців, оскільки професійна компетентність оптимізує роботу, стимулює розвиток умінь і навичок майбутнього вчителя музики. Велику роль у житті сучасного суспільства відіграють засоби масової інформації, що дають змогу забезпечити мобільне поширення науково-педагогічної інформації з різних питань. Серед інформаційних засобів набуває поширення комп'ютерна глобальна мережа Інтернет, яка сприяє інтеграційним зв'язкам, що впливово розширюють пізнавальну можливість студентів. Активність веб-сторінок, доступних в мережі, об'єднані за змістом, є основним засобом сучасних стратегічних знахідок науково-педагогічних перетворень, котрі сприяють прискоренню тих змін, які вимагає час. Сучасна інформаційна сфера дозволяє формувати професійні якості у галузі освіти, опираючись на її стратегічні напрямки.

Вмотивований зміст дій та поведінки людини завжди залишатиметься суто неповторним, індивідуальним. Психолого-педагогічні погляди на природу мотивації особистості сягають глибокої давнини. Об'єктивно-причинний підхід до феномену природи мотивації ми знаходимо у вченнях стародавніх мислителів. До питань мотивації звертались філософи XVII ст. – Спіноза, Гоббс, Декарт.

Спіноза вважав, що особистість свої дії усвідомлює, але причини, якими визначаються дії, не знає.

Англійський філософ-матеріаліст Гоббс вважав основними моральними спонуками людини прагнення до самозбереження та власної цінності. Предметом потягів та бажань він вважав «благо», а «зло» розглядав як предмет відрази та ненависті.

Дж. Уотсон, Е. Толмен, К. Халл, З. Фрейд, К. Юнг та інші створюють

концептуальну моделі теорії мотивації.

Р. Боллес розглядає мотивацію як «механізм вибору» певної форми поведінки в реакціях на подразники.

А. Маслоу в основі своїх досліджень розглядає найвищу потребу особистості в самореалізації. Його теорія уявлення про «ієрархію потреб» передбачає мотивацію поведінки протягом життя. Самореалізація постає як актуальний збудник та спонука дій і поведінки особистості тільки за умови певного задоволення потреб, що їй передують [7].

Проблемам педагогічної творчості, педагогічної майстерності, професійної ефективності, стану професійно-педагогічних мотивації майбутніх учителів їх професійної самореалізації була і залишається у колі зацікавленень провідних науковців – педагогів та психологів (О. Рудницька, С. Сисоєва, І. Зязюн, В. Галузяк, І. Дичківський, О. Савченко, А. Кузьмінський, В. Омеляненко, О. Киричук, В. Роменець та ряд інших) [2, 4, 6].

Свідчення багатогранного підходу до формування особистості майбутнього вчителя музики та категорії «педагогічна майстерність», навчання і результату творчості та професійної діяльності викладено у ряді досліджень науковців.

У дослідженнях Г. Нейгауза, Г. Ципіна самостійність студента-музиканта передбачає володіння ними низкою знань, вмінь, навичок, які ґрунтуються на мотивації, емоційно-вольовій та організаційній сферах і сприяють розв'язанню навчальних і практичних завдань [11, 12].

Досліджувався вплив рефлексії на навчальну мотивацію у статті Кремешної Т. І. [13], де звертається увага на дослідження, проведені Бандураю А. та його колегами, що учні з високою самооцінкою стосовно своїх наукових здібностей більш наполегливі, прикладають більше зусиль і зацікавленості, обирають завдання вищого рівня складності.

Проблема мотивації зацікавила науковців різних галузей знань: інформаційної технології (Ж. Петрова), валеології (С. Шмалей, С. Кудін, Н. Гайова), безпеки життєдіяльності та охорони здоров'я (Г. Гусев, І. Гончаренко, О. Шман), психології освітнього менеджменту (Л. Карамушка), інноваційні педагогічні технології (І. Дичківська).

Мета статті полягає у визначенні сутності поняття «мотивація», теоретичному обґрунтуванні впливу зазначеного утворення на навчально-пізнавальну діяльність майбутніх учителів музики та з'ясування активних дидактичних завдань у процесі діалогічного спілкування та компетентності.

Головним чинником організації навчально-пізнавальної діяльності є мотивація. Мотивація особистості обумовлена його інтересами, ідеалами, бажаннями, ціннісними орієнтирами, міркуваннями, власною позицією, досвідом. Ефективність навчально-пізнавальної діяльності студента залежить від його мотивації – внутрішньої спонуки, котра стимулювала б його і спрямувала на успішне оволодіння знаннями, вміннями, навичками. Ово-

лодіння професією учителя музики вимагає наполегливості, працелюбності, самовдосконалення, самокритичності, самоефективності.

Подолання власних негативних дестабілізуючих рис (лінощі, недбалість, байдужість, імпульсивність, неорганізованість, сором'язливість тощо) розкриває шлях на перспективу самовдосконалення та удосконалює якості педагогічної професійної рефлексії як самоаналізу власних дій [1]. Мотивація – система спонукань, які зумовлюють активність організму і визначають її спрямованість [6]. Термін використовується у різних галузях психолого-педагогічної науки при вивченні причин і механізмів поведінки людини.

Завдання педагога спрямувати пізнавальні інтереси студента до мотиваційної фахової підготовки, до отримання задоволення від обраної професії. Плідним є взаємозв'язок з акмеологією, яка вивчає закономірності та механізми розвитку людини на етапі зрілості у власному розвитку: соціального, морального, духовного досвідів, які є головними атрибутами майстерності і професіоналізму [7].

Ситуації, у яких виникає прагнення особистості до успіху досить поширені в ігровій, навчальній, спортивній, професійній діяльності. Прагнення студентом успіху активізує ініціативу і спонукає до розумового розвитку. Спроба уникнути невдачі породжує тактику запобігання невдач, що проявляється у відсутності ініціативи, пов'язаної з ризиком, вибору таких варіантів поведінки, які б наносили мінімальну шкоду особистості у вигляді невдач.

Д.-К. Мак Клеелленд у своїх дослідженнях дійшов висновку, що типи поведінки, спрямовані на досягнення, формуються в періоді з 3 до 13 років під впливом батьків, педагогів, середовища. Дослідники довели, що в цій концепції велике значення мають ранні форми досягнень, які носять стихійний характер, іноді навіть усупереч навчально-виховному впливу дорослих (захоплення імпровізацією, підбором мелодій на слух, самостійне оволодіння грою на улюблених інструментах, захоплення співом та власне виконання улюблених шлягерів під супровід). На формування високої мотивації досягнення впливають поєднання ненав'язливої участі батьків, педагогів, одногрупників, середовища, засобів масової інформації.

Мотивація досягнення – різновид мотивації діяльності, яка зумовлена стійким прагненням особистості до досягнення успіху в різних видах практичної діяльності. Дослідження мотивації досягнення розпочав у 50-ті роки ХХ ст. американський вчений Д.-К. Мак Клеелленд, згодом продовжив німецький вчений Х. Хекхаузен [6].

Мотиви навчання поділяють на зовнішні та внутрішні. Розрізняють такі види зовнішніх мотивів:

- широкі соціальні мотиви (отримати знання в музично-педагогічному закладі, бути корисним суспільству у сфері музично-педагогічної діяльності);

- мотив самоствердження (потреба у самоповазі, самоствердження через досягнення успіху у навчанні, блискуче оволодіння музичним інструментом, технікою диригування, постійне змагання із самим собою у досягненнях);

- мотив соціального співробітництва (потреба підтримувати добрі стосунки з педагогом, колегами у процесі навчання, сумлінно виконувати всі завдання з музично-теоретичних дисциплін, практичне досягнення у галузі оволодіння музичним інструментом і хорovým співом, спеціальними методиками, співпраця з одногрупниками).

В основі внутрішніх мотивів лежить задоволення від процесу та результатів музичної навчально-пізнавальної діяльності (це пошуковці, винахідники, науковці) [3]. Цей тип мотивів визначає:

- широкі пізнавальні мотиви (інтерес до захоплюючих фактів життя і творчості славетних композиторів, закономірностей розвитку мелодії і гармонії, сутність та розвиток музичних форм тощо);

- навчально-пізнавальні мотиви (орієнтують студента на самостійне засвоєння знань, збудження інтересу до саморозвитку наукового пізнання).

Мотивація навчання ґрунтується на потребі, яка стимулює особистість студента-музиканта. Мотиваційний інтерес формує ставлення до навчально-пізнавальної діяльності:

- негативне – (студент на занятті не розв'язував завдання з гармонії, а переписав у товариша, домашнє завдання він теж не виконав самостійно);

- нейтральне – (студент розв'язав завдання з гармонії на занятті і виконав завдання з гармонії, готуючи домашнє завдання);

- позитивне – (студент розв'язав завдання з гармонії на занятті і виконав домашнє завдання з гармонії ще в декількох нових тональностях).

Отже, мотивація є важливою складовою психологічної структури і впливовим чинником у навчально-пізнавальній діяльності студента-музиканта.

Адекватні спонуки мотивів, тобто нормативні, відповідають вимогам суспільної моралі (тактовні відповіді, стосунки, коректність, уміння вислухати, уникнення заздрощів тощо). Об'єктом пустощів, сарказму студентів може стати невиразність мови, гнусавість, «проковтування» звуків, вимова крізь зуби, бурмотіння, скоромовне спілкування.

Тому мотивація майстерності діалогового спілкування повинна постійно удосконалюватись. Діалоговий контакт студента-практиканта на уроці музики забезпечується вербальними (словесними) та невербальними (кінесичними – жести, міміка, погляд, постава корпусу, вираз обличчя) є засобами у їх єдності. Мотивація майстерності діалогового спілкування – запорука успіху практичної діяльності студента, котрий в сукупності з дидактичними завданнями знаходить контакти з аудиторією учнів, ставить перед ними завдання і успішно їх вирішує [1].

Діалогічне спілкування виконує важливі функції (перцептивну, інтерактивну, комунікативну).

Перцептивність – сприйняття і порозуміння між партнерами по спілкуванню (студент-практикант і учні класу).

Інтерактивність – взаємодія між партнерами по спілкуванню (студент-практикант і учні класу).

Вирішальну роль відіграє у взаємодії студента і класу мотивація готовності до спілкування, володіння дидактичними принципами та методами, які забезпечують якість навчально-пізнавального процесу та розуміння програмових вимог і знання програмового матеріалу.

Комунікативність – обмін інформацією.

Поліфункціональність діалогового спілкування забезпечує самоутвердження в колективі, співробітництво та співтворчість між студентом-практикантом та учнівським колективом класу ЗОШ [4].

Не слід забувати про фактори впливу – момент, суттєві обставини в певному процесі, якомусь явищі, вони є рушійною силою, причиною. Фактори суттєво впливають на розвиток і перебіг психічних процесів і явищ.

Поділяються фактори впливу на об'єктивні, суб'єктивні, внутрішні та зовнішні [6].

Об'єктивні фактори – особливість соціально-економічного розвитку, розвитку виробничих відносин.

Суб'єктивні фактори – вплив засобів масової інформації, діяльність навчально-культурних заходів, громадськість.

Внутрішні фактори – здатність студента до музичної та навчально-пізнавальної діяльності (інтелект, музична пам'ять, слух, творчість, мислення, моторика, володіння пізнавальними стратегіями та інше).

Зовнішні фактори – повага до досвідчених людей як соціальної норми, усвідомлення цінності та важливості освіти [7].

Принципи дидактики у своєму контексті є надійним керівництвом до дії у навчально-пізнавальному процесі і розкривають фундаментальні закономірності процесу учіння.

Принципи мотиваційного забезпечення є одним із принципів, який спонукально-впливово розкриває шлях до знань, шлях до пізнання дійсності, шлях до інтегрованої єдності музично-теоретичних, музично-практичних знань. До цього часу немає одностайної думки щодо суті назв принципів та їх кількості.

Науковці сучасності М.О. Данилов, М.М. Скаткін, Ч. Куписевич, О.Л. Савченко, А.І. Кузьмінський та інші поділяють думку великих дидактиків Я.А. Коменського, Д.К. Ушинського, А. Дистервега щодо основних принципів дидактики: принцип наочності, принцип природо відповідності, принцип доступності, всебічного розвитку особистості, індивідуального підходу, міцності, науковості та інші [2].

Але сучасні наукові технології в цій галузі знань диктують нові під-

ходи до сучасних специфічних принципів навчання, оскільки урок музики в загальноосвітній школі змінив свою структуру, тематику, і студент-практикант повинен це свідомо сприйняти, опираючись на галузеві та Державні стандарти. Етапи уроку мають таку структуру:

- повідомлення теми, мети, завдання уроку, мотивація діяльності школярів;
- перевірка, оцінка, корекція засвоєних раніше знань, умінь, навичок;
- відтворення і корекція опорних знань учнів;
- сприйняття та осмислення, узагальнення та систематизація нових знань;
- підсумок уроку, повідомлення домашнього завдання.

Технічне забезпечення уроків сприяє інтеграційним зв'язкам, розвиває мотиваційний фактор готовності студента-практиканта. Педагог, в свою чергу користуючись комп'ютером, ноутбуком, розширює мотиваційний підхід як до учнів, так і до студента-практиканта. Як учні, так і студент, займаються науково-пошуковою роботою, з допомогою Internet-мережі довідуються про життєвий і творчий шлях композиторів, знайомляться з оперними, балетними, симфонічними інструментальними жанрами музики, виконують сучасні пісні, визначають засоби виразності, темп, характер музичних творів.

Чітко можна простежити появу нових специфічних дидактичних принципів: принцип єдності свідомого і емоційного, принцип єдності художнього і технічного, принцип комплексного підходу, принцип мотиваційного забезпечення тощо [10].

Академіка Ю.К. Бабанський, творець теорії оптимізації навчально-виховного процесу, запропонував об'єднати принципи дидактики за сферами впливу у п'ять груп:

- перша група визначає *мету* навчально-виховного процесу. До першої групи академік включив принцип спрямованості навчання на всебічний і гармонійний розвиток особистості;
- друга група визначає *зміст* навчально-виховного процесу. До другої групи увійшли принцип науковості і систематичності;
- третя група визначає *форму* навчально-пізнавального процесу. До третьої групи увійшли принцип оптимального поєднання класних, групових та індивідуальних форм роботи;
- четверта група визначає *методи* навчально-виховного процесу. Як вважає академік, четверта група оптимально поєднує словесні, наочні, практичні, репродуктивні і пошукові методи навчання;
- п'ята група визначає *аналіз результатів* навчально-виховного процесу, до п'ятої групи увійшли принцип міцності, усвідомленості, дієвості знань, єдність освітніх і виховних результатів навчання

Отже, активізація навчально-виховного процесу та професійна усвідомленість навчальної діяльності студентів залежить від рівня мотивації

особистості, впливу об'єктивних, суб'єктивних, внутрішніх і зовнішніх факторів. На основі аналізу різних поглядів науковців з питань впливу мотиваційних факторів на пізнавальну діяльність студентів ми погоджуємось з тими дослідниками, які висвітлюють специфічні дидактичні принципи у галузі музичних дисциплін.

Готовність студента до діалогового спілкування формується у соціальному середовищі, змістом спілкування є знання, уміння, навички. Формування майбутнього учителя музики та його професійних якостей значною мірою залежить від адекватної самооцінки, професійної самостійності, компетентності в галузі музичної освіти.

Позитивний мотиваційний підхід до учіння підносить підготовку майбутніх фахівців на новий сучасний рівень, що відповідає потребам суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність. Підручник. – 2-ге вид. допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
2. Кузмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Хрестоматія. – К.: Знання-Прес, 2007. – 447 с.
3. Галузяк В.М., Сметанський М.І., Шахов В.І. Педагогіка. – Вінниця: Книга-Вега, 2003. – 395 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – Київ: Генеза, 2002. – 368 с.
5. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
6. Психологічна енциклопедія / [авт.-упорядн. Степанов О.М.]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
7. Савчин М.В. Педагогічна психологія. – К.: Академвидав, 2007. – 442 с.
8. Дичківський І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. для студентів вищих навч. закладів. – К.: Академвидав, 2004. – 334 с.
9. Степко М.Ф. Модернізація вищої освіти в Україні і Болонський процес. – К.: Вища школа, 2004. – 92 с.
10. Гумінська О.О. Уроки музики. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 102 с.
11. Нейгауз Г.Г. Про мистецтво фортепіанної гри. – М.: Музика, – 1987. – 240 с.
12. Пипін Г.М. Навчання гри на фортепіано. – М.: Просвіта, 1984. – 176 с.
13. Кремешна Т.І. Молодь і ринок. – Дрогобич: Коло, 2010. – № 4(63). – С. 55–58.
14. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту. – К.: Либідь, 2004. – 422 с.